

Recente aanwinsten bibliotheek

Bibliotheekmedewerkers Erol Gül, Jack van der Leden, Marike Lindhout, Martine Meddens en Sylvia Verduin belichten een aantal recent door de bibliotheek van de Boekmanstichting verworven publicaties.

Dongelmans, B. (et al.) (2008)
Jaarboek voor Nederlandse boekgeschiedenis, aflevering 15.
Nijmegen/Leiden: Vantilt/Nederlandse Boekhistorische Vereniging (NBV), 232 p.
Signatuur: 08-302

Sinds 1995 verschijnt er jaarlijks een mooi verzorgde bundel van de Nederlandse Boekhistorische Vereniging met artikelen over de geschiedenis van het oude en nieuwe boek. Walter Scotts Ivanhoe siert de omslag van het vijftiende jaarboek. De onderwerpen in deze derde lustrumbundel lopen zeer uiteen. Thijs en Henk Porck openen met een artikel over conservering van boeken in de middeleeuwen. Tegenwoordig is daar veel aandacht voor, maar hoe was dat in de middeleeuwen zelf? Acht regels uit 1572 bieden houvast, blijkt uit 'Homen alle boucken bewaren sal om eewelic te

duerene'. Middeleeuwse richtlijnen zijn dus nog steeds actueel. Valse impressa waren tijdens de verlichting niet zeldzaam. Dat wordt duidelijk in de bijdrage van Erik Geleijns. Een van de redenen is dat Franse drukkers vanwege de strenge censuur in Frankrijk hun boeken liever presenteerden alsof ze in Nederland verschenen waren. Ook de twintigste eeuw komt aan bod. Bijvoorbeeld in de bijdrage van Piet Buijnsters over de geheimzinnige boekverzamelaar Mr. Ferdinand Casper Koch (1873-1957) en de analyse van het poëziefonds en de langlopende oeuvres van Querido en Meulenhoff door Willemijn Lindhout. De beroemde ridder op de omslag houdt verband met de bijdrage van Jan Gielkens over de geschiedenis van de Nederlandse vertalingen van Scotts roman uit 1819. Het publiceren van de vertaling van het beroemde verhaal van de twaalfde-eeuwse

kruisvaarder Sir Wilfred of Ivanhoe in 1824 was volgens de recensent van de Vaderlandsche Letteroefeningen bepaald geen 'kwade keuze'. Van de bijna tweehonderd bestaande Nederlandse Ivanhoe-versies blijkt overigens nog geen derde beschikbaar in Nederlandse bibliotheken. Veel belangstelling voor populaire literatuur was er niet in (vooral) de negentiende eeuw. De foto op het boekomslag toont de cover van een vertaling uit 1957 die destijds verscheen in de 'Illustrated Classics'. De reeks werd aan de man gebracht onder het motto: 'Lees feestelijk/Groei geestelijk'. Een motto ook dit jaarboek waardig. (JL)

Fishburn, M. (2008)
Burning books.
Houndmills: Palgrave Macmillan, XX, 219 p.
Signatuur: 08-456

Dictators denken door boeken te vernietigen subversieve ideeën uit kunnen bannen. Daarbij zien ze over het hoofd dat ideeën in de gedachten van mensen voortleven, al is de volgende stap in het proces vaak dat ze de mensen die deze ideeën koesterten, proberen uit te roeien, zoals Heinrich Heine al formuleerde. Fishburn begint zijn geschiedenis van de boekverbranding in 213 voor Christus in China. In de westerse traditie hebben de Romeinen de toon gezet voor het vernietigen van ondermijnende teksten, onder andere op bevel van keizer Nero. Daar tegenover staat dat keizer Augustus er, zeer tegen de wens van de stervende schrijver in, voor gezorgd heeft dat de Aeneias van Vergilius behouden bleef. De vroegste catalogus voor verboden boeken werd gepubliceerd in 496 na Christus. Dit verbod berustte op religieuze gronden en was een voorloper van de eerste Index Librorum Prohibitorum, die in 1544 ter gelegenheid van de Inquisitie op last van de paus werd gedrukt en waarvan vele herziene edities volgden. Hiermee kwam de censuur pas goed op gang, zoals bleek tijdens de Reformatie en de Franse Revolutie. Er verschenen zelfs catalogi van verbrande boeken. Fishburn haalt talloze voorbeelden van boekverbrandingen en censuur aan; situaties waarin machthebbers bang waren voor de invloed van boeken, tijdschriften en pamfletten, boeken die dienden als wapens in de strijd voor ideeën en ideologieën. De apotheose waren echter de boekverbrandingen die de nazi's bij wijze van geregisserd volksvermaak organiseerden. Tegenstanders van het regime hebben indertijd een Bibliotheek van verbrande boeken opgezet, gevestigd in Parijs, waarin zij poogden kopieën van documenten op te slaan die de nazi's verbrandden. Hun

vernietigingsdrift was echter niet bij te houden. Sinds de Tweede Wereldoorlog rust er een taboe op boekverbrandingen, wat niet wil zeggen dat er nooit meer een plaatsvindt. Denk maar aan de verbrandingen van de *Satanic Verses* van Salomon Rushdie na de Fatwa en het in de fik steken van de bibliotheek van het Oriental Institute in Sarajevo en de Nationale Bibliotheek van Bagdad. Amerikaanse christelijke zeloten verbrandden zelfs Harry Potter-boeken omdat ze deze als satanisch beschouwden. Katholieken verbrandden de *Da Vinci Code* van Dan Brown, omdat in het boek belangrijke figuren uit de Bijbel werden bespot en beweerd werd dat Jezus Christus niet de zoon van God zou zijn. (ML)

Gosschalk, J., M. van Bree en O. Schrijver (2008)

Je hoort nog van ons...

Amsterdam: TM Trademark/Foreign Media Books, 143 p.
Signatuur: 08-407

'Van alle talenten is toneelspelen de minste en niet de meest hoogstaande manier om je geld te verdienen. Per slot van rekening kon Shirley Temple het al op haar vierde', zei Katharine Hepburn ooit met de nodige zelfspot. Veel mensen denken dat acteurs een natuurtalent hebben dat ze naar believen kunnen laten zien. In werkelijkheid is acteren niet alleen een talent, maar vooral een vaardigheid, die door de juiste training gestimuleerd en geoefend kan worden. Toch zijn vaardigheid, vastberadenheid of vechtlust niet genoeg om in het strelende licht van de spotlights te komen staan. Een acteur die in musical, soap of schouwburg wil schitteren, kan niet zonder een castingdirector. Een castingdirector is

een machtig mens. Hij of zij wordt door de producer van een voorstelling ingehuurd om uit honderden toegestuurde foto's en cv's het juiste gezicht c.q. talent te vinden dat vervolgens auditie mag komen doen. Dat kunnen ook castingdirectors zijn die gespecialiseerd zijn in kinderen, die zij vaak tijdens de productie begeleiden. Voor een hoofdrol in een Nederlandse film zoals *Kruimeltje, Pietje Bell of Kees de Jongen* worden soms wel 1500 kinderen gezien. Een acteur/presentator en twee castingdirectors van Kemna Casting, verantwoordelijk voor onder meer de tv-serie *Gooische vrouwen* en de speelfilm *Alles is Liefde*, hebben een zelfhulpboekje (inclusief nuttige adressen) geschreven over de zenuwslopende affaire die auditie heet. In 'het roze boekje' staan gesprekken met bekende acteurs en regisseurs en antwoorden op vragen als: Hoe word je acteur? Wat gebeurt er bij een auditie? Hoe zijn andere acteurs zover gekomen? Waar kijkt een castingdirector naar? En de tien betekenissen van het pijnlijke zinnetje 'Je hoort nog van ons...' Wanneer je eindelijk door de eerste ronde bent, volgen veelal nog meer auditerondes waarbij de verwachtingen steeds hoger gespannen raken. Let op: slijmen tijdens een auditie wordt ten strengste afgeraden! (SV)

Haan, J. de, en Adolfsen, A. (2008) **De virtuele cultuurbezoeker. Publieke belangstelling voor cultuurwebsites.** Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau, 158 p. Signatuur: 08-324

In opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap onderzochten het Sociaal Cultureel

Planbureau en de Faculteit Historische en Kunstwetenschappen van de Erasmus Universiteit Rotterdam de cultuurparticipatie via internet in Nederland. Hoeveel Nederlanders maken gebruik van websites over de kunstensector, de culturele erfgoedsector, de bibliotheken en de omroepen en hoe ziet deze groep er uit? De publicatie opent met een beschrijving van de invloed van internet op het aanbod van 'culturele informatie' door culturele instellingen. Veel culturele instellingen digitaliseren hun aanbod waardoor een groot publieksbereik mogelijk is. De auteurs behandelen ook de functies die internet heeft voor het publiek, zoals digitale cultuurparticipatie. Vervolgens brengen ze het mediagebruik in beeld en de verspreiding van internet onder Nederlandse huishoudens. Nederland behoort op het gebied van internet tot de koplopers in Europa. Hoe gebruiken culturele instellingen op het gebied van beeldende en podiumkunsten hun websites? Ze steken veel tijd, geld en energie in het online toegankelijk maken van beeldende kunst- en podiumkunstenaanbod. De websites zijn daardoor belangrijk voor de bezoekers omdat ze gegevens over de programmering bieden. Bij musea, monumenten, archeologische instellingen en archieven blijkt het bereik van websites achter te blijven bij het bereik van de oudere media. Maar internet is na de oude media wel de belangrijkste informatiebron voor de Nederlandse huishoudens die interesse tonen in het erfgoed. De auteurs wijzen in het slothoofdstuk op de kennislacunes over de digitale bezoekers van culturele instellingen en pleiten daarom voor meer onderzoek naar achtergrondkenmerken van cultuurwebbezoekers en naar de invloeden die andere media hebben op cultuurpar-

ticipatie. Als culturele instellingen een beeld willen krijgen van hun publiek dan mogen ze de virtuele gebruiker niet missen. (EG)

Oosterman, A. (et al.) (2008) **Volume 15. Destination library.** Rotterdam: Archis, 160 p. Signatuur: 08-363

Het blijft een actuele discussie: wat is de rol van bibliotheken in ons digitale tijdperk? Wat zijn de gevolgen van digitalisering voor de bibliotheken als instituut en als gebouw? In dit themanummer van *Volume* komen verschillende aspecten van deze kwestie aan bod. Informatie zoeken via mens of machine: welke voordelen kennen beide vormen? Allerlei verschijningsvormen van de bibliotheek worden op creatieve en speelse wijze onderzocht en beschreven: Google Books, de Europese bibliotheek, de mobiele bibliotheek, de lokale bibliotheek, en gelardeerd met toepasselijke citaten van George Perec, Walter Benjamin en anderen. Kunstwerken gemaakt van boeken of over boeken en bibliotheken dienen als illustratie. Veel aandacht is er voor de architectuur van bibliotheken en de veranderingen die zich daarin hebben voltrokken. Bibliotheken hebben een veel ruimere functie gekregen, zoals de nieuwe vestiging van de Openbare Bibliotheek Amsterdam, toegelicht door architect Jo Coenen, die ook de openbare bibliotheek van Maastricht heeft ontworpen. De bibliotheek fungeert in zijn optiek als stadsplein, waar van alles te beleven is, waar lezingen of voorstellingen worden gehouden, waar je kunt eten en drinken en vooral andere mensen ontmoeten. Deze veranderingen hebben grote gevolgen voor het vak van bibliothecaris.

Zij zijn vooral dienstverlener en gids, om klanten de weg te wijzen, te helpen relevante informatie te selecteren uit de overstelpende hoeveelheid bronnen. Bibliotheken hoeven dus helemaal niet te kiezen tussen mens en machine, ze kunnen profiteren van het beste uit deze twee werelden, die elkaar niet uitsluiten maar juist aanvullen. (ML)

Oud, W. en R. Oostdam (2007) **KunstWerk(t) in de tertiaire sector. Evaluatieonderzoek naar ervaringsleren met theaterle werkvormen.** Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut, 210 p. Signatuur: 07-590

In de titel van dit boek staat in het eerste woord een t hoopvol tussen haakjes. Zou kunst zo kunnen werken dat het de maatschappelijke positie van kwetsbare groepen in onze samenleving kan verbeteren? Dus kunst als middel en niet als doel? De stichting Kunstenaars & Co nam het initiatief tot het uitvoeren van het project KunstWerk(t), een onderzoek dat parallel liep met onderzoek in Engeland, Italië en Hongarije. Het project werd in Nederland gestart voor vier groepen. Allereerst de migranten, zowel nieuwkomers als mensen die al meerdere jaren in Nederland zijn en de Nederlandse taal niet beheersen. Voor hen werd het programma Zin in Taal opgezet, bestaande uit oefeningen waarbij het lichaam als klankkast voor communicatie dient. Uitgangspunt is dat taal en betekenis in het lijf gaan zitten, zoals in de houding, bewegingen, gebaren en intonatie. De tweede groep waren gedetineerden, van wie een deel in de laatste fase van zijn detentie zat. Zij kregen muziek-

workshops. Samen met de kunstenaar werd er onder meer een koor gevormd. Liedteksten daarvoor stonden zoveel mogelijk symbool voor het alledaagse leven in de gevangenis. Een derde groep deelnemers waren mensen met een verstandelijke of psychiatrische beperking. Voor hen bedachten de onderzoekers een programma met theaterle werkvormen. Deze mensen waren werkzaam in de bediening of de keuken van het professionele restaurant Ridderikhoff in Hoorn. Hier trachtte een dramakunstenaar hun souplesse in het menselijk verkeer te verbeteren: durven praten, initiatieven nemen en goed leren samenwerken. Allemaal vaardigheden waar ze in het werk wat aan hebben. En tot slot een groep jongeren met psychosociale problemen. Zij namen deel aan de uitvoering van de theaterproductie 'Leve Ik', over kickboksende jongeren, geregisseerd door Parels voor Zwijnen. De veronderstelling dat de activiteiten van de kunstenaars de persoonlijke en sociale competenties van deze deelnemers versterkten om zo hun maatschappelijk functioneren te verbeteren, staat centraal in de samenvatting van de publicatie. Voorzichtige (poëtische) conclusie: de muzen kunnen zeer wel een handje helpen om weerbaarheid en welbevinden van mensen te versterken. (SV)

Timmermans, B. (2008) **Patronen van patronage in het zeventiende-eeuwse Antwerpen. Een elite als actor binnen een kunstwereld.** Amsterdam: Aksant, 427 p. Signatuur: 08-413

Schrijven over kunstpatronage in het Antwerpen van de zeventiende eeuw betekent ook licht werpen op kunst-

economische, politieke en culturele geschiedenis. Timmermans benadert in zijn proefschrift het fenomeen niet alleen als een proces betreffende de particuliere relatie tussen kunstenaar en opdrachtgever, maar als maatschappelijke constellatie, met nadruk op de organisatorische inbedding van de kunst. Hij plaatst patronage in de door kunstsocioloog Howard S. Becker beschreven kunstwereldtheorie. Volgens Becker brengt een netwerk van actoren gezamenlijk de productie, distributie en receptie van kunstproducten tot stand. In een studie naar de kunstpatronage kan ook de welgestelde burger worden beschouwd als actor. Het onderzoek richt zich enerzijds op de impact van de stedelijke elite op de kunst- en architectuurbestedingen en de mate waarin de elite sociaal, cultureel en economisch kapitaal aanwendt binnen het veld van de kunstpatronage. Anderzijds brengt Timmermans ook de wisselwerking in kaart: hoe groot was de impact van de kunstpatronage op de elite? De studie bestaat uit vier delen. Het eerste deel biedt een sociologische toelichting op de commerciële en politieke elite. Daarna wordt via drie 'onderzoekspisten', zoals de schrijver het sierlijk noemt, de kunstpatronage van de elite beschreven. Hij analyseert ten eerste de rol van de elite als een van de actoren in de patronage van (kerkelijke) bouwprojecten. Vervolgens gaat hij in op de artistieke aanbestedingen die elitegroepen deden bij hun beeld- en identiteitsvorming, zogenaemde beeldinvesteringen. Het portretgenre was bijvoorbeeld zeer geliefd bij de elite. Ook liet ze graag zeer kostbare palazzi ontwerpen. Tot slot komen de informele netwerken van collectors en connaisseurs aan bod, maar ook de formele platforms, zoals

de rederijderskamers. De elite had de juiste instrumenten in handen om een schakelfunctie te vervullen in de Antwerpse kunstpatronage. Binnen de elite zijn evenwel groepen te onderscheiden die in mindere mate participeerden. Status speelde een belangrijke rol, maar particuliere drijfveren zijn vaak nog onduidelijk. (JL)

Vermincq, M. (red.) (2008)

Over schoonheid. Hedendaagse beschouwingen bij een klassiek begrip.

Gent/Brussel: A&S/books/deBuren, 100 p.

Signatuur: 08-366

Wat is mooi, wat is lelijk? Daarover verschillen de meningen. Ideeën over schoonheid zijn zeer veranderlijk: wat tien jaar geleden 'in' was, kan nu echt niet meer – maar over vijf jaar misschien juist weer wél. Schoonheid wordt bovendien vaak met kunst geassocieerd, maar in hoeverre bestaat deze connectie nog? De auteurs in dit boek betogen dat hedendaagse kunst 'in beginsel' niet langer met schoonheid te maken heeft of hoeft te hebben. De esthetica is de systematische filosofische discipline die de schoonheid als onderwerp heeft, legt Herman Parret uit in het openingsartikel over de geschiedenis van de esthetica. Hij zoekt de grenzen van de esthetische ervaring en vraagt zich af hoe het schone zich verhoudt tot het lelijke. Volgens Dirk de Schutter kan schoonheid ons slechts worden geschonken, mits we er voor openstaan. Marc De Kesel constateert dat in de moderne tijd de domeinen van de schoonheid en de kunsten niet meer samenvallen. Schoonheid speelt nog wel een rol in de moderne

beeldende kunst, maar dan als eis en niet als feit. De kijker moet het moderne kunstwerk, zelfs als het lelijk is, esthetisch benaderen. Het is tentoongesteld en moet dus worden gewonderd: het vraagt erom mooi gevonden te worden. De schoonheidservaring op zich houdt geen waardering in, beweert Bart Verschaffel. Hij plaatst de schoonheidservaring buiten het esthetische oordeel. Niet met woorden maar met beelden demonstrenen de architecten Kersten Geers en David Van Severen dat (architecturale) schoonheid niet natuurlijk is, maar geconstrueerd wordt. Concluderend kan gesteld worden dat ondanks de problematische verhouding van de hedendaagse kunst tot de schoonheid, de ervaring van schoonheid blijft bestaan. De niet alledaagse schoonheidservaring is een feit en maakt aanspraak op absolute erkenning. De artikelen in deze bundel zijn de bewerkte bijdragen aan het symposium 'Omtrent schoonheid: hedendaagse beschouwingen bij een klassiek begrip', dat in maart 2007 werd georganiseerd door de Hogeschool Sint-Lukas Brussel. (MM)

Walden, S. (red.) (2008)

Photography and philosophy.

Essays on the pencil of nature.

Malden: Blackwell Publishing, 325 p.

Signatuur: 08-423

Misschien is de camera wel de belangrijkste uitvinding na de boekdrukkers. Ze gaf ons een nieuwe manier om afbeeldingen van de wereld te maken, maar ze gaf ons vooral een nieuwe manier om naar de wereld te kijken. Fotografie heeft de wereld veranderd, en verandert die nog steeds. Ze laat ons, zoals Susan Sontag zei, dingen meemaken die we

normaal gesproken niet meemaken. Laat ons zaken zien die we nooit te zien zouden krijgen. En zien is geloven – of niet? Kunnen foto's in dit tijdperk van digitale beeldtechnologie nog wel als waarheidsgetrouw of realistisch beschouwd worden? Waar liggen de grenzen van wat ethisch verantwoord is en wat zijn de verschillen tussen kunst en fotografie? In deze dertien essays wordt ingezoomd op de macht van dit medium. Er wordt onder meer gekeken naar het begrip fotorealisme. Soms zijn foto's door hun 'transparantie' belangrijker als venster op de wereld, dan als foto's op zich. Ook als ze geretoucheerd, ge-airbrushed, vervaagd of opgeblazen zijn. Ook is er aandacht voor de realiteit van oorlogen, armoede, ongelukken en rampen die tot ons komen bij de gratie van wat de fotojournalist selecteert. Wat niet geschoten wordt, bestaat niet. Verschillende auteurs belichten deze interessante thema's van waarheidsgetrouwheid, objectiviteit en het documentaire 'gezag' van een foto in de context van esthetische, morele en politieke kwesties. Moedig is de poging van David Davies om aan de hand van het invloedrijke werk van Cartier-Bresson, de roemruchte verhandeling *Photography and representation: the aesthetic understanding* uit 1983 van de filosoof Roger Scruton, te pareren (hier ook opgenomen). Scruton stelt dat een foto géén kunstwerk is, maar dient als een surrogaat voor het gefotografeerde object. Een foto, zegt hij, stelt esthetisch niets voor, alleen dat wat erop staat telt. Tot slot het essay *The naked truth* door Arthur C. Danto over de spanning tussen de artistieke autonomie van de fotograaf en het recht hoe je 'gezien' wilt worden. Hij beschrijft dit onder meer aan de hand van twee

heel verschillende foto's van de travestiet Candy Darling, gemaakt door Richard Avedon en Peter Hujar. (SV)

Zonderop, Y. en T. Gualthérie van Weezel (red.) (2008)
29 plannen voor een mooier Nederland. De ruimtelijke agenda.
 Amsterdam: de Volkskrant, 220 p.
 Signatuur 08-395

Veel Nederlanders ergeren zich aan de slordige manier waarop met het landschap en de publieke ruimte wordt omgesprongen. Bedrijventerreinen verschijnen als schimmel aan de rand van stedelijke agglomeraties of langs snelwegen. Veel buitenwijken, zeker die in de jaren zeventig en tachtig van de twintigste eeuw zijn verrezen, zijn lelijk en saai. De ruimte in Nederland is beperkt en het is daarom extra van belang deze ruimte mooi vorm te geven. Onlangs zijn door de minister van VROM zelfs negen 'snelwegpanorama's' als beschermd gebied aangewezen, een keuze die nogal arbitrair en aanvechtbaar is, want als iets het landschap verpest, is het wel de snelweg zelf met z'n lawaai en luchtvervuiling. In 2007 is daarom het project *De ruimtelijke agenda* opgezet, waarbij burgers en deskundigen in de Volkskrant, op het web en in debatten konden discussiëren over de belangrijkste ruimtelijke vraagstukken en de beste oplossingen. Thema's voor de discussie waren: schoonheid en beleving, vergrijzing en welvaart, klimaatverandering, mobiliteit, bestuur, steden voor iedereen en de woningmarkt. Op basis van alle aangedragen oplossingen, zowel van burgers als van deskundigen, stelde een panel de definitieve *Ruimtelijke agenda* op. De oplossing die de meeste punten kreeg, was de aanbe-

veling van hoogleraar Theo Beckers om de versnipperde ruimtelijke ordening in te ruilen voor een integraal beleid dat duurzame ontwikkeling als uitgangspunt neemt. Een goed idee, omdat de diverse bestuurslagen elkaar flink in de wielen rijden met hun tegengestelde belangen wat betreft de indeling van Nederland. Ook de nieuwe Rijksbouwmeester Liesbeth van der Pol streeft naar een geïntegreerde stedenbouwkundige aanpak en naar behoud van het stadssilhouet. Ondanks alle tekortkomingen zijn er gelukkig ook nu nog veel mooie plekken in Nederland, als je de moeite neemt de fiets te pakken of een wandeling te maken en weet waar je moet wezen. Zorgen dat die plekken in stand blijven, is voor alle inwoners van levensbelang. (ML)